

Förord

”Gender is the most puzzling of the grammatical categories”, skriver Greville Corbett i inledningen till sin inflytelserika bok om genus i världens språk. Frågor om varför vissa språk har genus, medan andra verkar sakna denna kategori, hur genus hos substantiv bestäms i genuspråk, om genus bär betydelse och varför genussystemen förändras över tiden har sysselsatt genusforskare världen över, och debatten har varit och är livlig. Svenskans genussystem är särskilt intressant i sammanhanget därför att det skiljer sig från många av de andra genuspråken i Europa. Tillsammans med danska och norska har svenskan en tudelning i neutrum – utrum, samtidigt som det pronomina systemet följer en åtminstone delvis annan genusmodell med pronomens uppsättningen *han*, *hon*, *den* och *det* i singular.

De tre artiklarna i denna volym av Nordlund handlar om eller berör svenskans genussystem. Briana Van Epps presenterar i ”The three-gender system in two varieties of Jämtlandic” en undersökning av tregenussystemet – eller resterna av det – i jämtländska, närmare bestämt i de varianter som talas i Hamnerdal och i Oviken. Resultatet av hennes undersökning är att tregenussystemet lever kvar i förvånansvärt hög grad. En gradvis övergång till standardsvenskans tvågenussystem pågår, naturligt nog, och det verkar som om detta berör gamla maskuliner och femininer i ungefär lika hög utsträckning. Utvecklingen mot ett standardsvenskt genussystem leds av anaforiska pronomen. Det traditionella systemet lever kvar starkare i artiklar och val av possessiva pronomen. I sin artikel gör Van Epps genomgående jämförelser med resultat från tidigare undersökningar av tregenussystem i dialekter, framför allt Thelander (1976), Rabb (2004) och Sandström (2010).

Den traditionella uppfattningen, som bland annat speglas i *Svenska Akademiens grammatik*, är att genus i svenska är arbiträrt och lexikalt bundet, d.v.s. knutet till det enskilda substantivet. I sin uppsats ”Genus – tilldelat eller inherent?” ifrågasätter Sandy Åkerblom denna tanke och prövar i stället Greville Corbetts idé om att genus är motiverat och tilldelat. Åkerblom tar sin utgångspunkt i Hocketts definition av genus – genus ger sig till känna i böjningar och i anknutna ord som attribut och anaforiska pronomen. Han visar att genus inte är så fast bundet till substantivet som vi ibland föreställer oss. I stället finns det starka tendenser mot att semantiken styr valet av böjning, form av attribut och anaforiska pronomen. Tendensen att låta semantiken styra är starkast hos personliga pronomen, men ger sig till känna även i predikativkongruens, och till och med på attributiva bestämningar. Detta är vad

man kan förvänta sig om man tar sin utgångspunkt i Corbetts ”Agreement hierarchy” (Corbett 1991, 226).

Sandy Åkerbloms andra uppsats, ”Om betydelsekategorin ’diminutiv’ i svenskan” har en lösare anknytning till genus. Värt att lyfta fram vad gäller genus är dock iakttagelsen att genus hos förleden hos ord ibland bestämmer genus hos ordet som helhet. Detta har inte tidigare visats för svenskans del, även om det har föreslagits för vissa andra språk. Åkerblom lyfter också fram kopplingen mellan genus, mer specifikt neutrum, och derogativitet. Huvudtemat för Åkerbloms uppsats är dock kategorin diminutiv. Traditionellt brukar termen diminutiv reserveras för ord som avletts med ett särskilt avledningssuffix. Åkerblom vidgar perspektivet och ser diminutiv som en betydelsekategori, i likhet med Möller (1943), som behandlar danskan. Åkerblom urskiljer olika betydelsesfärer för diminutiv: fysisk förminskning, smeksamhet, pejorativitet och social diminutiv. Dessa kan uttryckas i svenska genom suffix, t.ex. *-is*, genom förleder som *lill-*, *pytte-*, *små-* och *mini-*, genom efterleder som *-jävvel*, *-helvete* och *-fan*, t.ex. i *skojävvel* och *busshelvete*, samt i form av modifierande ord, t.ex. *liten*. I uppsatsen gör Åkerblom genomgående jämförelser med traditionella ”diminutivspråk”, d.v.s. språk där kategorin diminutiv normalt uttrycks med suffix, t.ex. italienska och spanska, men även språk som danska och nederländska.

Lund, mars 2013

Gunlög Josefsson, redaktör

Referenser

- Corbett, Greville, 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hockett, Charles Francis, 1958. *A Course in Modern Linguistics*. New York: Macmillan.
- Møller, Kristen, 1943. *Diminutiver i moderne dansk*. Köpenhamn: Ejnar Munksgaard.
- Rabb, Viveca, 2004. *Genuskongruens på reträtt: Variation i nominalfrasen i Kvevlaxdialekten*. Åbo: Åbo Akademi förlag.
- Sandström, Caroline, 2010. *Genus i östra Nyland – från dialektutjämning till dialektmarkör*. Nordica: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Norstedts.
- Thelander, Margareta, 1976. Grammatiskt genus i en nutida norrländsk talgemenskap. *Nysvenska studier*, 54, 96–129.